

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOSCII W SZKOLE?

*DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE *WIELOKULTUROWOŚĆ *MOC KULTUR W SZKOLE

Dzieci cudzoziemskie i dzieci emigrantów wracających do Polski często mają specjalne potrzeby edukacyjne wynikające z różnych wyzwań przed którymi stoi współczesne społeczeństwo, np. migracji, sytuacji kryzysowych (np. stresu pourazowego), przynależności do mniejszości narodowej i grupy etnicznej. Jeśli zbagatelizujemy te kwestie u uczniów i uczennic z którymi pracujemy, pozbawimy ich szansy na pozytywne wyniki w nauce, a społeczność szkolną – na osiągnięcie zamierzonych efektów integracji środowiska wielokulturowego. Jeśli na początku nauki w nowej szkole uczeń i uczennica z doświadczeniem migracyjnym może liczyć na

dostosowanie wymagań i indywidualizację procesu nauczania, to później jego/jej celem staje się uzyskanie „autonomii” w procesie edukacji, w komunikacji z rówieśnikami i innymi osobami – zarówno w sytuacjach formalnych, jak i nieformalnych. **Ważną rolę w tej zmianie odgrywają nie tylko wychowawcy i wychowawczynie, ale także nauczycielki i nauczyciele specjalizujący się w nauczaniu danego przedmiotu. Z jednej strony jest to praca z całą klasą (nad umiejętnością akceptacji osób odmiennych kulturowo i nad procesem integracji), a z drugiej – praca z osobą z doświadczeniem migracyjnym.**

KLUCZOWE ZADANIA NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI PRZEDMIOTOWYCH

OBSZAR PRACY – CAŁA KLASA

1. Przybliżaj uczniom i uczennicom wiedzę na temat różnorodnych grup mniejszościowych (narodowych, etnicznych, wyznaniowych) żyjących w Polsce. Przybliżaj również polską kulturę uczniom i uczennicom, którzy niedawno przybyli do Polski.
2. Na zajęciach przedmiotowych zwracaj uwagę na globalne współzależności łączące ludzi, miejsca i wydarzenia na całym świecie. Migranci i migrantki wpływają na gospodarkę, społeczeństwo i kulturę danego kraju. Aby w pełni rozumieć sytuację i złożoność tego wzajemnego oddziaływania, warto zastanawiać się z młodzieżą nad czynnikami, które wpływają na procesy migracyjne. Skąd bierze się migracja zarobkowa? Dokąd udają się migranci i migrantki w poszukiwaniu zatrudnienia? Kim są migranci klimatyczni? Dokąd i dlaczego Polacy emigrowali w przeszłości? Dokąd emigrują dzisiaj?
3. Podczas swoich zajęć przedmiotowych – nie tylko z języka polskiego, historii, geografii czy wiedzy o społeczeństwie, ale także etyki, plastyki czy języków obcych – poruszaj z młodzieżą tematykę migracyjną. Stwarzaj

przestrzeń do pełnych szacunku rozmów na temat tego, co każdy myśli o współczesnych migracjach i sytuacji uchodźców, jakie ma obawy, ale i nadzieje.

OBSZAR PRACY – UCZEŃ I UCZENNICA Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM

1. Ustal, z jakiego kraju pochodzi uczeń i uczennica i dowiedz się, jakie ma doświadczenie migracji. Poznanie sytuacji pozwoli zrozumieć, jej wpływ na funkcjonowanie psychospołeczne dziecka i jego zachowanie w szkole.
2. Spróbuj dowiedzieć się jak najwięcej o kulturze i religii nowego ucznia i uczennicy. Taka wiedza to niezbędny czynnik pozwalający uniknąć nieprzewidzianych sytuacji związanych z różnicami kulturowymi. Różnice mają wpływ m.in. na sposób podejścia do nauki oraz umiejscowienie edukacji w systemie wartości danej kultury.
3. W miarę możliwości dowiedz się jak najwięcej na temat różnic w programach nauczania i wymaganiach stawianych dzieciom w polskim systemie edukacji oraz w kraju pochodzenia ucznia migranta. Być może uczeń

- wykazuje duże umiejętności w określonej dziedzinie. Jeśli nauczycielka i nauczyciel to zauważą, wpłynie to na wzrost poczucia własnej wartości ucznia i uczennicy i lepszy proces adaptacji w nowym środowisku.
4. Ustal dla ucznia i uczennicy zakres wymagań ze swojego przedmiotu dostosowanych do jego/jej stopnia znajomości języka polskiego. Wytlumacz pozostałym powody, dla których jest to niezbędne.
 5. Traktuj ucznia i uczennicę z doświadczeniem migracyjnym jak pełnoprawnego uczestnika zajęć. Staraj się możliwie jak najczęściej włączać taką osobę do pracy w grupie, dostosowując instrukcje do jej umiejętności.
 6. Daj uczniowi i uczennicy możliwość wykazania się wiedzą i umiejętnościami z danego tematu przez dostosowanie metod pracy do jego/jej możliwości językowych. Przygotuj np. bogaty materiał ikonograficzny do wykorzystania przy wyjaśnianiu danych zagadnień tematycznych całej klasie (zdjęcia, ilustracje, mapy, wykresy).

Zastanów się:

- ➔ Jak możesz na swoich zajęciach wspierać dziecko cudzoziemskie w odnalezieniu się w nowym otoczeniu?
- ➔ Jak ocenić postępy w nauce dziecka cudzoziemskiego na tle innych uczniów i uczennic polskojęzycznych?
- ➔ Czy zwracać szczególną uwagę na obecność takiego ucznia lub uczennicy na lekcjach, na jego znajomość języka polskiego, pochodzenie kulturowe i wyznanie?
- ➔ Co robić, by zapewnić równy dostęp do nauki przedmiotu wszystkim uczniom i uczennicom w klasie, w której uczą się osoby o zróżnicowanym poziomie znajomości języka polskiego?
- ➔ W jaki sposób realizując założenia podstawy programowej nauczanego przedmiotu możesz systematycznie włączać wątki edukacji globalnej (np. kwestię migracji), dając dzieciom i młodzieży okazję do rozwijania umiejętności empatii, poznawania praktycznego znaczenia tolerancji i otwartości na innych ludzi i do uczenia się analizowania i oceniania otaczającej nas rzeczywistość?
- ➔ Jak kształtować w klasie umiejętność analizowania lokalnych, globalnych i międzykulturowych problemów, rozumienia i doceniania różnych perspektyw i światopoglądów?

7. Udzielaj uczniowi i uczennicy z doświadczeniem migracyjnym informacji zwrotnej na temat postępów w nauce, która będzie motywować do dalszej pracy (doceniaj za każdy, nawet drobny sukces).
8. Kiedy zauważysz, że odnalezienie się w nowej sytuacji jest dla ucznia i uczennicy wyzwaniem, korzystaj ze wsparcia wychowawcy/wychowawczyni oraz szkolnego psychologa i pedagoga. Pamiętaj, że w wielu przypadkach doświadczeniu migracji mogły towarzyszyć traumatyczne wydarzenia.

Polecamy:

- ➔ praktyczne wskazówki dla nauczycieli „Praca z klasą wielokulturową”, Katarzyna Kubin, Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/PracaKlasaWielokulturowa>
- ➔ „Refleksje nauczycielki dzieci cudzoziemskich w gimnazjum w Polsce”, Kaja Malanowska, nauczycielka Społecznego Gimnazjum nr 20 w Warszawie, Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/RefleksjeNauczycielkiDzieciCudzoziemskich>
- ➔ publikację „Międzykulturowość w szkole. Poradnik dla nauczycieli i specjalistów” pod redakcją Kingi Białek, ORE, Warszawa 2015: <http://bit.ly/WielokulturowoscWpolskiejSzkole>
- ➔ scenariusz spotkania Klubu Dobrej Rozmowy „Moc poznawania kultur”, CEO, Malina Baranowska-Janusz, Warszawa, 2018: <https://migracje.ceo.org.pl/content/materialy>
- ➔ publikację ze scenariuszami „Wkręcenie w wielokulturowość”, Malina Baranowska-Janusz, Dominika Cieślukowska, Aleksandra Czetwertyńska, Karolina Giedrys-Majkut, Małgorzata Leszko, CEO, Warszawa, 2017: <http://bit.ly/WkręcenieWwielokulturowosc>
- ➔ serię filmową „Narracje Migratorów” składającą się z krótkich filmów dokumentalnych. Ich narratorami i narratorkami są osoby z doświadczeniem migracyjnym, które przyjechały do Polski. <http://bit.ly/SeriaFilmowaNarracjeMigrantow>
- ➔ książkę „Swego nie znacicie... czyli Polska oczami obcokrajowców”, Judyta Fibiger, Element One, <http://bit.ly/PolskaOczamiObcokrajowcow>

JAK UCZYĆ (O) WIELOKULTUROWOŚCI NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH?

EDUKACJA INKLUZYJNA. Obecnie w polskiej szkole rozpowszechniony jest model włączający w ramach którego uczeń cudzoziemski od razu trafia do standardowej klasy

z polskimi rówieśnikami i ma prawo do udziału w zajęciach języka polskiego jako obcego przez 3 godziny tygodniowo (zazwyczaj w ramach zajęć pozalekcyjnych).

METODA ZINTEGROWANEGO KSZTAŁCENIA PRZEDMIOTOWO-JĘZYKOWEGO.

Zgodnie z nowym rozporządzeniem MEN o kształceniu cudzoziemców w polskim systemie oświaty z 23 sierpnia 2017 r. w szkole mogą być powołane oddziały przygotowawcze dla uczniów cudzoziemskich, które funkcjonowałyby zgodnie z Metodą CLIL. <http://bit.ly/IntegrowanieTreściPrzedmiotowo-Językowe>. W ramach tej metody język obcy wykorzystywany jest do nauczania treści niejęzykowych, co pozwala jednocześnie rozwijać wiedzę przedmiotową oraz znajomość języka obcego. Wprowadzenie tego podejścia wpływa na znaczny wzrost poziomu umiejętności językowych i wiedzy przedmiotowej uczniów i uczennic. Po osiągnięciu odpowiedniego poziomu znajomości języka polskiego dzieci cudzoziemskie mogą przejść do klas standardowych z rówieśnikami. Takie rozwiązanie wymaga większego nakładu środków finansowych. Obecnie takie oddziały przygotowawcze funkcjonują, np. w Szkole Podstawowej nr 221 na warszawskiej Woli (www.sp221.edu.pl/nowa/) oraz w Szkole Podstawowej nr 58 na warszawskim Targówku (www.sp58.pl).

JAK ROZMAWIAĆ O WIELOKULTUROWOŚCI NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO?

Polecamy:

- ➔ materiał metodyczny „Jak poruszać tematykę migracyjną na zajęciach języka polskiego?”, Jadwiga Jarosz, CEO, 2016: <http://bit.ly/JakOmigracjachNaJęzykuPolskim>
- ➔ zestaw scenariuszy na zajęcia z języka polskiego z wykorzystaniem tekstów literackich autorstwa m.in. Adama Mickiewicza, Wisławy Szymborskiej, Tadeusza Barańczaka zawierających kontekst migracyjny. Projekt CEO „Rozmawiamy o uchodźcach”, 2016–2018: <http://bit.ly/ScenariuszeJęzykPolskiMigracje>
- ➔ publikację „Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej” (2018) i „Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w gimnazjum” (2015). Projekt CEO „W świat z klasą”: <http://bit.ly/ceoEdukacjaGlobalnaPolski>

1. Odwołuj się do **różnych tekstów kultury**, które w twórczy sposób poruszają takie zagadnienia jak: pokój i konflikty na świecie, zrównoważony rozwój czy globalny rynek i handel międzynarodowy.
2. Punktem wyjścia do dyskusji na tematy, którymi młodzież żyje na co dzień (tożsamość, akceptacja i tolerancja, styl życia) może być **twórczość zarówno autorów i autorek polskich, jak i zagranicznych**, w tym pochodzących z kraju ucznia/uczennicy z doświadczeniem migracyjnym.

JAK ROZMAWIAĆ O WIELOKULTUROWOŚCI NA LEKCJACH HISTORII I WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE?

1. Upewnij się, że omawiane na lekcjach tematy odzwierciedlają **różnorodność kulturową szkoły** (np. lekcje o historii krajów, z których pochodzą uczniowie i uczennice) oraz są omawiane z wrażliwością na to, że pochodzenie kulturowe wpływa na stosunek do niektórych treści nauczania (tzw. wielkie odkrycia geograficzne, relacje polsko-rosyjskie, konflikty zbrojne).
2. Przekazuj uczniom i uczennicom **informacje na temat kraju pochodzenia oraz kultury** nowoprzybytych koleżanek i kolegów (np. osiągnięcia naukowe, pamiątki architektoniczne), a także **sytuacji społecznej czy politycznej krajów, z których pochodzą** (np. informacje o toczących się wojnach i konfliktach zbrojnych).
3. Wyjaśniaj, czym są **prawa człowieka**, omawiaj uwarunkowania prawne czy kulturowe na tle państw regionu czy w zestawieniu z innymi częściami świata.
4. Zachęcaj do krytycznej **analizy źródeł**, wyszukiwania informacji i wyjaśniania związków przyczynowo-skutkowych omawianych zjawisk i wydarzeń. Odwoływanie się do problematyki globalnej sprzyja również nauce formułowania samodzielnych wniosków i argumentowania własnego stanowiska – umiejętności szczególnie cennych w warsztacie historycznym.

Polecamy:

- ➔ materiał metodyczny „Jak poruszać tematykę migracyjną na zajęciach historii?”, Patrycja Kopcińska, CEO, 2016: <http://bit.ly/JakOmigracjachNaHistorii>
- ➔ zestaw scenariuszy na zajęcia z historii uwzględniających kontekst migracyjny (m.in. Wielka Emigracja Polaków, cywilizacja arabsko-muzułmańska, Konfederacja Warszawska). Projekt CEO „Rozmawiamy o uchodźcach”, 2016–2018: <http://bit.ly/ScenariuszeJęzykPolskiMigracje>
- ➔ publikację „Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum” i „Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum”. Projekt CEO „W świat z klasą”, 2015: <http://bit.ly/ceoEdukacjaGlobalnaHistoria> i <http://bit.ly/ceoEdukacjaGlobalnaWOS>
- ➔ pakiet materiałów edukacji praw człowieka „Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi”, Amnesty International, Warszawa, 2017: <http://bit.ly/AmnestyInternationalPublikacja>

JAKI MASZ WPŁYW NA INTEGRACJĘ KLASY?

Praca w wielokulturowej szkole stanowi wyzwanie dla całej społeczności szkolnej, w tym dla dyrekcji, grona pedagogicznego oraz wszystkich uczniów i uczennic (zarówno polskich, jak i cudzoziemskich). Ograniczenia i niedogodności związane z przyjęciem do szkoły dziecka z doświadczeniem migracyjnym i procesem dwukierunkowej integracji między wszystkimi osobami w szkole mogą wynikać m.in. z różnic kulturowych, niewystarczającego przygotowania metodycznego nauczycieli i nauczycielek do pracy w wielokulturowej szkole, braku otwartości i akceptacji wśród dzieci i młodzieży, braku wcześniejszych doświadczeń w kontaktach międzykulturowych, bariery językowej, czy braku skutecznych rozwiązań systemowych.

Jedną ze strategii pomagających nauczycielowi i nauczycielce odnaleźć się w takiej sytuacji jest **rozwińcie w sobie zdolności wyznaczania indywidualnej strefy wpływu w pracy w klasie wielokulturowej**. Strefa wpływu rozumiana jest tutaj jako ocena możliwości zmiany doświadczanej sytuacji, postaw i zachowań czy wykorzystywanych metod pracy służących wsparciu ucznia z doświadczeniem migracyjnym i integracji całej społeczności szkolnej. W ramach podejścia do nauczania przedmiotowego ucznia migranta i klasy wielokulturowej próbuj identyfikować elementy, które znajdują się w twojej strefie wpływu, z którymi dzięki swoim kompetencjom pedagogiczno-dydaktycznym możesz pracować, szukając rozwiązań.

Dzięki wrażliwości na swoje postawy i zachowania w kontekście strefy wpływu masz szansę wnosić praktyczne wartości w rozwój edukacyjny i adaptację uczniów i uczennic w nowym otoczeniu oraz w integrację całej klasy.

Mam bezpośredni wpływ na:

- ➔ zindywidualizowanie swojego podejścia do dziecka i dostosowanie materiału przedmiotowego do jego potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych;
- ➔ prowadzenie zajęć przedmiotowych poświęconych zagadnieniom edukacji globalnej i międzykulturowej w oparciu o podstawę programową;
- ➔ wyposażenie pracowni przedmiotowej w słowniki wyrazów obcych;
- ➔ stworzenie w klasie przestrzeni do prowadzenia w atmosferze wzajemnego szacunku rozmowy na temat przyczyn i skutków współczesnych migracji;
- ➔ podnoszenie swoich kompetencji międzykulturowych i pracy w wielokulturowej szkole przez uczestnictwo w szkoleniach i warsztatach doszkalających (szkolenia z edukacji globalnej, międzykulturowej i antydyskryminacyjnej).

Mam ograniczony wpływ:

- ➔ na otrzymanie przez szkołę dodatkowych środków na prowadzenie zajęć z języka polskiego jako obcego dla dzieci cudzoziemskich i na zatrudnienie asystenta międzykulturowego (mogę jednak zabiegać wraz z dyrektorem/dyrektorką o pozyskanie dodatkowych środków na ten cel, np. z funduszy unijnych);
- ➔ na zaangażowanie innych nauczycieli i nauczycielek w prowadzenie zajęć przedmiotowych poświęconych zagadnieniom różnorodności kulturowej i tematyce migracyjnej (mogę jednak zachęcać ich do tego, proponując wykorzystanie gotowych materiałów edukacyjnych, np. scenariuszy przedmiotowych opracowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach projektu „Rozmawiamy o uchodźcach” i „W świat z klasą”);
- ➔ na polską politykę oświatową dotyczącą kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw.